

## Türk Eğitim Sisteminde Sınavlarda Kopya Sorunu-1

M. Zahit DİRİK\*

### ÖZET

*Bu çalışmada "Türk Eğitim Sisteminde kopya Sorunu" sistemi bütünüyle yaşamış öğrencilerin görüşleri alınarak betimsel bir çerçevede araştırılmaktadır.*

*Araştırmada kopya nedenleri belirlenmeye çalışılmış, öğrencilerin kopyaya ilişkin görüşlerinin, cinsiyet değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmış, elde edilen bulgular çerçevesinde bazı öneriler verilmiştir.*

### SUMMARY

*In this study, "The cheating problem in Turkish Education System" is searched in a descriptive frame by taking the students' opinions who lived the whole system.*

*In this research, the reasons of cheating, and whether the students' opinions about cheating differ according to their sexes, are tried to be determined and some suggestions are given in the frame of the evidences found in this research.*

### Problem

Eğitim sisteminde farklı şekilde algılansa da önemli bir sorun olarak kabul edilen kopya, nedir? Nasıl oluşmaktadır? Nedenleri nedir? Gibi sorular birçok eğitimcinin tartışma konusu olarak gündemde güncelliğini sürekli korumaktadır.

Kopya Türk dilinde iki anlamda kullanılan bir sözcüktür. Kopya; 1. Asıldan çıkarılmış suret, 2. Yazılı sınavlarda sorulara karşılık hazırlamak için gizlice kitaba veya başkasının kağıdına bakma (TDK Türkçe sözlük, 1981). Türkçe'de olumlu ve olumsuz iki anlamda da kullanılan sözcüğün İngiliz ve alman

\* Yard. Doç. Dr.; Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi..

dillerinde, farklı anlamları ifade eden farklı sözcüklerle karşılandığı görülmektedir. Bu çalışmada kopya ikinci anlamda, sınavlarda ortaya çıkan, istenmeyen bir eylem olarak ele alınacaktır.

Literatür incelendiğinde, kopya sorunu ile ilgili araştırmaların temelde üç yönde geliştikleri gözlenmektedir.

1. Kopya sorununu eğitim sisteminin değişik boyutlarındaki düzensizliklere bağlı gören araştırmalar.

2. Kopyayı ahlak eğitimi ve ahlaki gelişim ile ilgili bir sorun veya bir davranış düzensizliği ve davranış sapması olarak niteleyen araştırmalar.

3. Kopyanın varlığını istatistiki yöntemlerle belirlemeye yönelik araştırmalar.

Bu araştırmada kopya sorununa sistem ve sistem içerisinde yapılan uygulamalara ilişkin bir sorun olarak yaklaşılabacaktır.

Kopya nedir? Nasıl ortaya çıkmaktadır? Başlangıçta yapılan tanımlamadan hareket edersek, kopyanın sınavların uygulama aşamasında ortaya çıkan, sistem ilgilerince istenmeyen bir eylem olduğu söylenebilir.

Yapılan tanımlarda kopya çekmenin sınavların uygulanışında ortaya çıkan ve istenmeyen bir eylem olduğu anlaşılıyor. Sınav ise, eğitimde öğrencileri değerlendirmek amacı ile yapılan ölçme uygulamalarının ve bu amaçla geliştirilen testlerin uygulanışını açıklayan bir kavramdır. Temelde bir ölçme eylemi olan sınavın uygulama amacı ise, yapılacak değerlendirme çalışmaları için veri toplamaktır.

Kopya sorununun yaşandığı sınav uygulamaları, her ne kadar değerlendirmenin uygulama boyutu ile ilgili olsa da, sorunun ortaya çıkışını hazırlayan madenlerin büyük bir bölümünün, değerlendirmenin program içerisindeki yeri ve işlevine ilişkin yanlış bilgi, anlayış ve uygulamalardan kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca sınav uygulamalarına ilişkin pek çok neden de bunlara eklenince, kopya için uygun bir ortam oluşmaktadır.

Türk eğitim sisteminde kopya konusunun önemli bir sorun olarak gündemdeki yerini sürekli koruması, çözüm çabalarının, bilimsel verilerden uzak sistemi bütünüyle değerlendiren, çok yönlü ve kapsamlı önlemler yerine sınırlı ve yüzeysel çözüm çabalarına yönelmesine bağlanabilir.

Kopya sorununun çözümsüzlüğünü hazırlayan diğer bir neden de, sorunun yalnız bireyi ilgilendiren bir sorun olarak görülmesidir. Bu açıdan bakıldığında sorunun sistem ile, sistemi yürütenler ile bir ilişkisi bulunmamaktadır. Tek neden öğrencinin ahlaki gelişim eksikliği veya kişilik bozukluğudur. O halde düzeltilecek olan öğrencinin ahlaki vasıfları veya kişiliğine bağlı davranış bozukluklarıdır. Bunun en kolay ve kestirme yolu ise, cezalandırmadır.

Türk eğitim sisteminde kopyayı engellemek için seçilen yol da budur. Disiplin yönetmeliklerindeki cezaların ağırlığı da bunun göstergesidir.

Kopya sorununa ceza ile çözüm arama yaklaşımı kolaycı ve yetersiz bir yaklaşımdır. Bataklık kenarında sivrisinek kovalamaya benzetilebilir. Bataklık kurutulmadan ya da sivrisineğin yaşayamayacağı koşullar hazırlanmadan, sivri sineklerden kurtulmak mümkün değildir.

## İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Kopya konusunda yapılan araştırmalar üç grupta toplanabilir.

Birinci gruptaki araştırmalar, kopyayı sistemin değişik boyutlarındaki düzensizliklerden kaynaklanan bir sorun olarak ele almakta ve çok nedenli değerlendirmeler yapmaktadır.

Schab (1966), Kopya nedenlerine ilişkin çalışmasında, yarışma ve rekabete dayalı eğitim, olumsuz öğretmen tutumları, ezbere dayalı öğretim, kopyanın yanlış olabileceğini anlayamama, çalışma alışkanlığının kazanılmamış olması, kişilik bozuklukları gibi etkenlerin kopya çekmeye yol açan başlıca nedenler olduğunu açıklıyor (Akt. Selçuk, 1995).

Paige (1993), Öğrenci ilgisizliğini önlemek için yaptığı çalışmada, Öğretim elemanının öğrencilerini iyi tanımasını, derslerde onları seyircilikten kurtaracak, katılımlarını sağlayacak yöntemler kullanılmasını, kopya dahil eğitimde bir çok sorunun çözümü olarak görüyor. Öğrencilerin ders ile ilgilerinin geliştirildiği katılımlarının sağlandığı ortamlarda öğrencilere sınav soruları verilip evlerinde cevaplamaları istense bile, karşılaşılabilecek kopya sorunlarının yaşanmakta olanlardan çok daha az olacağını açıklıyor.

Yapılan araştırmalarda (Daniel, Blount, Ferrel 1991; Dwyer 1994; Hains and Others 1986) Amerika'da özellikle kolej ve üniversite düzeyinde kopya çekme olayının oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Kolej öğrencilerin yarıdan fazlasının en az bir kez kopya çektiği ve öğrencilerin kopya çekme oranında bir artış olduğu gözlenmektedir (Akt. Yeşilyaparak ve Öztürk, 1995).

İkinci grupta ahlak gelişimi ve kişiliğe gelişimine ilişkin araştırmalar bulunmaktadır.

Kohlberg'e göre bütün kültürlerdeki insanlar adalet, eşitlik, dürüstlük, otorite gibi aynı temel ahlaki kavramları kullanırlar, Ayrıca bütün bireyler kültür farklılığına bakmaksızın bu kavramlara bağlı olarak ve aynı düzen içinde, aynı akıl yürütme evrelerinden geçerler. Bireyler arasındaki farklılık, yalnızca evreleri ne hızla geçtikleri ve nereye kadar ilerledikleri açısından ortaya çıkar (onur, 1987; 1995). Kopya çekme davranışı ile ilgili değişik kültürlerde yapılan araştırmaların benzer sonuçları Kohlberg'in ahlak gelişimini destekler niteliktedir.

Kealey (1984), Adaletle ve diğer dini değerlere ilişkin günlük meseleler konulu çalışmasında kişilerin sahip oldukları moral değerlerle kopyaya yönelmeleri arasında zıt yönlü bir ilişki bulunduğunu, ahlaki ve moral yönden sağlıklı gelişim gösteren öğrencilerin kopyaya daha az baş vurduklarını belirtmektedir.

Smith (1971), Öğrencilerin sınavlarda ahlaki bir karar sürecinden geçtiklerini ve büyük çatışmalar yaşadıklarını belirtiyor. Ve kopyaya yönelme ile etik gelişim arasında ilişki kuruyor. Etik gelişimlerinde sorun yaşayanları, kopya eylemine daha kolay karar verdiklerini ve yöneldiklerini belirtiyor.

Üçüncü grupta yer alan sınavlarda kopya çekmeyi istatistiki yöntemlerle belirlemeye yönelik araştırmalar yer almaktadır. Son yıllarda kopya konusunda en çok çalışmanın bu alanda yapıldığı söylenebilir.

Türkiye’de ÖSYM’nin de, uyguladığı öğrenci seçme ve öğrenci yerleştirme sınavlarında, kopya çeken öğrencileri belirlemek amacı ile bu yöntemlerden yararlandığı bilinmektedir. Türk eğitim sisteminde kopya sorununa ilişkin ciddi araştırmaların 1995 yılında Külâhçı ve Selçuk’un araştırmaları ile başladığı söylenebilir.

Selçuk (1995) araştırmasında, genel lise ve imam hatip lisesi öğrencilerin cinsiyet ve okul türlerine göre kopya çekme konusundaki görüşlerinin farklılaşp farklılaşmadığını inceliyor.

Külâhçı ise, yine 1995 yılında geliştirdiği tutum ölçeği ve anket ile Üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırmayı Fırat Üniversitesinde gerçekleştiriyor.

Yeşilyaprak ve Öztürk, Külâhçının geliştirdiği tutum ölçeği ve anket formunu kullanarak benzer bir araştırmayı Gazi Üniversitesi mesleki Eğitim Fakültesi öğrencileri üzerinde yapıyorlar (1996).

Bu çalışmada ise, kopya sonunu sistemi yaşayan ve sistemden etkilenenlerin tümünü ilgilendiren, sistemin tüm öğeleri ile ilişkili olan, bir sorun olarak ele alınacak ve değerlendirilecektir.

### **Problem**

Bu araştırmanın amacı, Türk eğitim sisteminde öğrencilerin kopya çekme sorununu, sistemi en yoğun yaşayan öğrencilerin görüşleri çerçevesinde, okul düzeyi bölüm ve cinsiyet değişkenlerine göre incelemektir.

### **Yöntem**

Bu araştırma genel tarama modeli içerisinde yürütülmüş betimsel bir çalışmadır.

#### **Araştırma Grubu:**

Bu çalışmada, Uludağ Üniversitesi, Eğitim, Fen - Edebiyat ve Mühendislik Fakültelerinin son sınıflarından seçilen 228 öğrenci araştırma grubunu oluşturmaktadır (Tablo 1).

Örneklem grubunun dört yıllık lisans eğitimi alan son sınıf öğrencilerinden seçilmesinin nedeni, öncelikle araştırmanın yapısından kaynaklanmaktadır. Sistemi bütünüyle değerlendirmeye yönelik bu araştırmada, sistemi en iyi değerlendirecek öğrenci grubunun; 1. sistemi bütünüyle yaşamış olmaları, 2. sistemin tehtitinden kurtulmuş olmaları nedenleriyle son sınıf öğrencileri olabileceği düşünülmüştür.

#### **Bilgi toplama aracı:**

Bu araştırmada bilgi toplamak amacıyla, araştırmacı tarafından geliştirilen bilgi formu kullanılmıştır. Bilgi formunda öğrencilere, kişisel bilgilerini ve kopya konusundaki genel bilgi ve gözlemlerini almak amacı ile 12 soru verilmiştir. Sorular deneme grupları üzerinde yapılan çalışmalarla geliştirilmiş, soruya ilişkin seçeneklerden oluşmaktadır. Ayrıca öğrencilerin farklı düşüncelerini değerlendirmek amacı ile başka seçeneğine de yer verilmiştir.

**Tablo: 1**  
**Örneklem Grubuna Giren Öğrencilerden Öğrenci Bilgi Formunu**  
**Dolduranların Fakülte ve Bölümlere Dağılımı**

Fakülte	Alan	Bölüm, Anabilim dalı	Kız	Erkek	Toplam
1- Eğitim Fakültesi	11- Dil	111 İngiliz Dili Eğitimi A.B.D.	19	5	24
		112 Alman Dili Eğitimi A.B.D.	17	3	20
	12- Sanat	121 Resim İş Eğitimi B.	9	11	20
		122 Müzik Eğitimi B.	15	8	23
Toplam			60	27	87
2- Fen- Edebiyat Fakültesi	21-Fen-Matematik	211 Biyoloji B.	14	10	24
		212 Matematik B.	17	8	25
	22-Sosyal-Dil	213 Tarih B.	13	12	25
		214 Türk Dili ve Edebiyatı B.	18	7	25
Toplam			62	37	99
3. Mühendislik Fakültesi	31-Müh.	311 Elektronik Mühendisliği B.	6	16	22
		312 Makina Mühendisliği B.	5	15	20
Toplam			11	31	42
Genel Toplam			133	95	228

### Verilerin Toplanması ve Analizi

Bilgi formu 1996 yılı Haziran ayının ilk 15 günü içerisinde, araştırmacı tarafından gerekli açıklama ve uyarılar yapılarak bizzat uygulanmıştır. Araştırma sürecinde bilgi formlarının uygulanma işlemleri tamamlandıktan sonra elde edilen veriler analiz edilmek üzere bilgisayara yüklenmiştir.

Araştırmada bağımlı değişken olarak kabul edilen kopya sorunu, cinsiyet değişkeni ile tablolaştırılmıştır. Öğrencilerin başka seçeneğine çok az cevap verdikleri görülmüş, bunlardan yalnız anlamlı bulunanlar tabloların sonunda verilmiştir.

Hazırlanan tablolarda yer alan değişkenler arasındaki farklılık için  $X^2$  (Ki Kare) değerleri hesaplanmıştır. Tablolarda gözlenen farkın önem kontrolü için .05 hata payı kabul edilmiş, değerler arası farkın ileri düzeyde olduğu durumlarda, manidarlık, .01 düzeyinde kontrol edilmiştir.

## BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın amaçlarını gerçekleştirmek için geliştirilen bilgi formundan elde edilen bulgulara ve bunların yorumlarına yer verilmiştir.

### 1. Öğrencilerin cinsiyete göre bölümlere dağılımı

Örneklem grubuna giren öğrencilerden "Öğrenci Bilgi Formunu" dolduranların cinsiyete göre bölümlere dağılımı Tablo-1'de verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi, bilgi formuna 133 kız, 95 erkek öğrenci cevap vermiştir. Öğrencilerin bölümlere dağılımında ise, Eğitim Fakültesinde 60 kız 27 erkek öğrenci, Fen Edebiyat Fakültesinde 62 kız, 37 erkek öğrenci, Mühendislik Fakültesinde 11 kız, 42 erkek öğrenci bilgi formuna cevap vermiştir.

## 2. Öğrencilerin ilk kez hangi öğrenim kademesinde kopya olabilecek bir davranışta bulduklarına ilişkin görüşleri

Öğrencilerin ilk kez hangi öğrenim kademesinde kopya olabilecek bir davranışta bulduklarına ilişkin görüşleri Tablo-2 verilmiştir. Tabloda görüleceği gibi kız ve erkek öğrencilerin ilk kez kopya olabilecek bir davranışta bulunulan öğrenim kademesine verdikleri cevaplarda anlamlı bir farklılaşma gözlenmemektedir ( $p > .05$ ).

Tablo-2'nin incelenmesinden görüleceği gibi öğrenciler kendilerinin ilk kez kopya olabilecek bir davranışta buldukları okul kademesini ilk okuldan başlatmaktadırlar. Oranı çok yüksek olması da Kız öğrenciler % 1.50, Erkek öğrenciler % 4.21 ilk kez kopya olabilecek bir davranışta ilkökulda baş vurduklarını belirtmektedirler. Kopyaya ilk kez başvurmada en yoğun işaret ortaöğretim kademesinde alınmıştır. Kız öğrencilerin % 62 si, Erkek öğrencilerin ise % 60'ı ilk kez lisede kopya olabilecek bir davranışta bulduklarını belirtmektedirler (Toplam % 61.40). Bunu toplamda sırası ile ortaokul<sup>13,16</sup> ve yüksek okul (% 11.40) izlemektedir.

Tablo: 2

### Öğrencilerin İlk Kez Hangi Öğrenim Kademesinde Kopya Olabilecek Bir Davranışta Bulduklarına İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımı

İlk kez hangi öğrenim kademesinde kopya olabilecek bir davranışta buldunuz?

Cinsiyet	N	A	B	C	D	E	Boş	Toplam	
Kız	133	1.50	12.03	62.41	9.02	3.01	12.03	100	
Erkek	95	4.21	14.74	60.00	14.74	3.16	3.16	100	
Toplam	228	2.63	13.16	61.40	11.40	3.07	.33	100	
$X^2 = 9.370$		sd: 5						$p > .05$	

A. İlkokul, B. Ortaokul, C. Lise, D. Fakülte, E. Başka.

Tablo-2'de görüldüğü gibi Türk eğitim sisteminde öğrenciler ilk kez ilk okul sıralarında kopya ile tanışmaya başlıyorlar. Kopyaya başlama açısından en riskli okul kademesi ise ortaöğretim görülüyor.

## 3. Öğrencilerin en yoğun hangi okul kademesinde kopya çektiklerine ilişkin görüşleri

Tablo-3'te ise öğrencilerin, sınıfındaki diğer öğrencilerin ilk kez hangi öğrenim kademesinde kopya olarak kabul edilebilecek davranışlarını gözlemlediniz sorusuna verdikleri cevaplar görülmektedir. Kız ve erkek öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplar arasında .01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo 3'ün incelenmesinden görüleceği gibi, öğrencilerin arkadaşlarının kopya olabilecek davranışlarını gözlemledikleri okul kademesi burada ortaokuldan başlıyor (Toplam % 4.82). Arkadaşlarını en yoğun gözlemlediği kademe ise, yine ortaöğretim (Toplam % 70.61) dir. Buna toplamda % 20.18 ile yükseköğretim kademesi izliyor.

Tablo-2 ile Tablo-3'ü karşılaştırdığımızda görülüyor ki, öğrenciler kendileri için kopya ile tanışma yaşını ilkokula götürürlerken, arkadaşları için bunu ortaokuldan başlatıyorlar. Ortaöğretimde ve yükseköğretimde Tablo-3'in lehine gözlenen artış, öğrencilerin ilkokul dönemindeki ben merkezci gelişim döneminden, erinliğe doğru sosyal gelişim dönemine geçişlerinin ve bu alandaki gelişmelerinin yansımaları olabilir.

**Tablo: 3**

**Diğer Öğrencilerin İlk Kez Hangi Okul Kademesinde Kopya Olabilecek Bir Davranışta Bulduklarına İlişkin Gözlemleri**

Diğer öğrencilerin en yoğun okul kademesinde kopya yaptıklarını gözlemlediniz?

Cinsiyet	N	A	B	C	D	E	Boş	Toplam	
Kız	133	0.75	6.02	69.17	21.05	.00	3.01	100	
Erkek	95	0.00	3.16	72.63	18.95	5.26	.00	100	
Toplam	228	0.44	4.82	70.61	20.18	2.19	1.75	100	
$X^2= 15.347$		sd: 5						p < .01	

A. İlkokul, B. Ortaokul, C. Lise, D. Üniversite, E. Başka.

Tablo-2 ve Tablo-3'ten elde edilen veriler diğer ülkelerde yaşanan, öğrencilerin sınavlarda kopya çekmelerini ilişkin verilerle büyük ölçüde yakınlık göstermektedir.

Selçuk, Amerika ve diğer ülkelerde, öğrencilerin ilkokul birinci sınıftan itibaren yoğun olarak kopya çekmeye başladıklarını belirtmektedir (1995). Türk eğitim sisteminde de yoğun olmasa da (% 2.63) öğrencilerin ilkokul sıralarında kopya ile tanıştıkları görülüyor.

**4. İlk kez hangi ders grubunda kopya olabilecek bir davranışta bulduklarına ilişkin görüşleri.**

Tablo-4'te Öğrencilerin ilk kez hangi ders grubunda kopya olabilecek bir davranışta bulduklarına ilişkin soruya verdikleri cevaplar yer almaktadır. Kız ve erkek öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplar arasında .01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo-4'ün incelenmesinden görüleceği gibi; öğrenciler kendilerinin ilk kez kopya yaptıkları ders grubu olarak, Sosyal Dersler'i (% 42.11) belirtiyorlar. Daha sonra sırasıyla Fen Dersleri (% 14.47) ve Matematik (% 10.09) geliyor.

**Tablo: 4**

**Öğrencilerin İlk Kez Kopya Olabilecek Bir Davranışta Buldukları Ders Grubuna İlişkin Görüşlerin Cinsiyete Göre Dağılımı**

İlk kez hangi ders grubunda kopya olabilecek bir davranışta buldunuz?

Cinsiyet	N	A	B	C	D	E	F	G	Boş	Toplam
Kız	133	6.77	41.35	11.28	13.33	9.77	0.00	1.50	15.79	100
Erkek	95	7.37	43.16	8.42	15.79	7.37	9.47	1.05	7.37	100
Toplam	228	7.02	42.11	10.09	14.47	8.77	3.95	1.32	12.28	100
$X^2= 20.344$		sd:7						p < .01		

A. Türkçe, Türk Dili ve Ed. B. Sosyal Dersler, C. Matematik, D. Fen Dersleri, E. Yabancı Dil F. Meslek, Teknik, G. Sanat (Resim, Müzik), H. Başka.

Bunların dışında kızların matematik grubunda, erkeklerin ise Fen Dersleri grubunda öne geçtikleri görülüyor. Meslek - Teknik grubunu ise, kızlar hiç işaretlemeyen, bu grupta Erkekler % 9.47 ile ilk kez kopyaya yöneldiklerini belirtiyorlar.

### 5. Öğrencilerin daha çok hangi ders grubunda kopya çektiklerine ilişkin görüşleri.

Tablo-5'de ise öğrencilerin, arkadaşlarını daha çok hangi ders grubunda kopya çekerken gözlemedikleri sorusuna verdikleri cevaplar yer almaktadır. Bu soruda kız ve erkek öğrencilerin verdikleri cevaplar arasında .05 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Tablo-5'in incelenmesinden görüleceği gibi, burada da öne çıkan ders grubu, Sosyal Derlerdir (% 40.79). Sosyal dersleri sırayla Fen Dersleri (% 19.74) ile Matematik (% 17.11) izlemektedir. Sosyal Dersler iki cinsten de ilk sırada işaret almasına rağmen, işaret yüzdelerinde cinsiyete bağlı farklılaşma gözleniyor. Kızlar Sosyal Dersleri % 46.62 işaretlerken, erkeklerde bu oran % 32.63'tür. Tablo-4'tekine benzer bir farklılaşma da Fen Dersleri grubunda gözleniyor. Bu grupta erkekler % 25.26 işaret koyarken, kızların işaretleme yüzdesi 15.79 dur.

**Tablo: 5**

### Öğrencilerin Daha Çok Hangi Ders Grubunda Kopya Çektiklerine İlişkin Görüşlerin Cinsiyete Göre Dağılımı

Öğrencilerin daha çok hangi ders grubunda kopya çektiklerini gözlemlediniz?

Cinsiyet	N	A	B	C	D	E	F	G	Boş	Toplam	
Kız	133	3.01	46.62	16.54	15.79	7.52	0.75	.00	6.02	100	
Erkek	95	3.16	32.63	17.89	25.26	4.21	1.05	1.05	1.05	100	
Toplam	228	3.07	40.79	17.11	19.74	6.14	0.88	0.44	3.95	100	
$X^2= 19.081$		sd:8								p < .05	

A. Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı, B. Sosyal dersler, C. Matematik, D. Fen dersleri, E. Yabancı Dil, F. Meslek Teknik, G. Sanat (Resim, Müzik), H. Başka.

Yeşilyaprak ve Öztürk (1996)'ün Eğitim Fakültesi öğrencilerinin, üniversitede aldıkları derslere ilişkin, en çok kopya çekilen ders bulgularında ise, Eğitim dersleri % 40.9 ile ilk sırada yer almaktadır. Türk Dili, Tarih gibi genel bilgi derleri % 27.2 ile ikinci sırada gelirken, üçüncü sırada % 21.5 ile matematik ve Fen dersleri gelmektedir.

Eğitim ve Tarihi sosyal ders kabul edersek Türk dili dışında en çok kopya çekilen ders sıralamasında büyük benzerlikler gözlenmektedir.

### 6. Daha çok hangi cinsin kopya çektiğine ilişkin görüşleri.

Tablo-6'nın daha çok hangi cinsin kopya çektikleri konusundaki soruya verilen cevaplar görülmektedir.



Tablo-6'nun incelenmesinden görüleceği gibi, her iki cins te, büyük bir oranda iki cinsin de kopya çektiğini belirtmişlerdir. İki cinsi işaretleme oranı erkeklerde % 72.63 kızlarda % 53.38 ile anlamlı ölçüde farklılaşmaktadır. Daha sonraki sırada ise iki cins te, erkekleri daha çok kopya çektiklerini işaret etmektedir. Ancak buradaki işaretlerde de cinsler arasında anlamlı bir farklılaşma gözlenmektedir. Kızlar % 45.11 erkekler % 18.85 ile ikinci sırada erkek öğrencilerin daha çok kopya çektiklerini belirtmektedirler.

**Tablo: 6**

**Daha Çok Hangi Cinsin Kopya Çektiğine İlişkin Soruya Öğrencilerin Verdikleri Cevapların Cinsiyete Göre Dağılımı**

Daha çok kız öğrenciler mi, yoksa erkek öğrenciler mi kopya çekiyor?

Cinsiyet	N	A	B	C	Boş	Toplam
Kız	133	0.75	45.11	53.38	0.75	100
Erkek	95	8.42	18.95	72.63	.00	100
Toplam	228	3.95	34.21	61.40	0.44	100
$X^2 = 25.109$				sd: 3		$p < .01$

A. Kız, B. Erkek, C. Her iki cinste.

Selçuk (1995)'un lise öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada cinsiyete göre kopya çekmedeki farklılaşmayı kız ve erkek öğrencilere soruyor. Kızlar büyük bir oranda (% 90) erkek öğrencilerin daha fazla kopya çektiklerini belirtiyorlar. Erkek öğrenciler ise, Erkeklerin (% 54) daha fazla kopya çektiklerini belirtirlerken, kız öğrencilerin azımsanmayacak bir ölçüde (% 46) kopya çektiklerini belirtmektedirler.

Bu sonuçlar tablo-8 ile karşılaştırıldığında, oranlar farklı olsa da erkeklerin kızlara oranla daha çok kopya çektikleri görülmektedir. Ancak bu araştırmada iki cinsin de kopya çektiği en çok işaretlenme oranına sahiptir. Kızların, kız ve erkek öğrencilerin kopyaya başvurma oranları konusundaki cevaplarında, erkekleri öne çıkaran anlamlı ( $p < .01$ ) bir farklılaşma gözlenmektedir.

**7. Öğrencilerin kopya çekme davranışlarının nasıl nitelenebileceğine ilişkin görüşleri.**

Öğrencilerin kopya çekme davranışının nasıl nitelenebileceği konusunda ki soruya verdikleri cevaplar Tablo-7'de görülmektedir.

**Tablo: 7**

**Öğrencilerin Kopya Çekme Davranışlarının Nasıl Nitelenebileceğine İlişkin Görüşlerinin Cinsiyete Göre Dağılımı**

S. 9. Öğrencilerin kopya çekme davranışı sizce nasıl nitelenebilir?

Cinsiyet	N	A	B	C	D	E	Boş	Toplam
Kız	133	50.38	22.56	2.26	6.02	3.76	15.04	100
Erkek	95	41.05	6.14	6.32	12.63	5.26	20.00	100
Toplam	228	46.49	19.30	3.95	8.77	4.39	17.11	100
$X^2 = 8.926$				sd: 7		$p < .05$		

A. Engellenmesi gereken kötü bir davranıştır. B. İyi olması da hoş görüyle karşılanmalıdır. C. Hırsızlıktır kesinlikle cezalandırılmalıdır. D. Yakalanmadığı sürece iyidir. E. Başka (Belirtiniz).

Tablo-7'nin incelenmesinden görüleceği gibi öğrencilerin yarıya yakın bölümü, kızlarda % 50.38'i kopyayı "engellenmesi gereken kötü bir davranış" olarak nitelendirmektedirler. Erkeklerin burada kızlardan farklılaştıkları görülmüyor. Erkeklerin A seçeneğini işaretleme oranları ise, % 41.05 tir. Kızlar ikinci sırada % 22.56 ile "iyi olması da hoş görüyle karşılanmalıdır" seçeneğini işaretlerken, erkekler ikinci sırada "yakalanmadığı sürece iyidir" seçeneğini (% 12.63) işaretlemişlerdir. Tabloda gözlenen değerler arasında, cinslere bağlı bir farklılık görünmesine rağmen, tablo bütününde istatistiki açıdan anlamlı bir farklılaşma bulunamamıştır ( $p > .05$ ).

Bu sırada başka seçeneğinde beliren diğer bir nitelendirme de "ezberci eğitimin doğal sonucu" ( $f=3$ ) dur.

Tablonun incelenmesinden görüleceği gibi öğrencilerin hemen yarısı kopyayı olumsuz ve engellenmesi gereken bir davranış olarak nitelendirirken, farklı seçeneklere dağılmış olsa da, yarıya yakın bir bölümünün kopyaya olumsuz bir davranış olarak bakmadıkları görülmektedir. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde de benzer bilgiler alınmıştır. Başka seçeneğini yazan 3 öğrencinin kopyaya "ezberci eğitimin doğal sonucu" olarak bakmaları da bu düşüncenin yansıması olabilir.

## 8. Öğrencilerin Kopya Çeken Öğrencilerin Tanımlanmasına İlişkin Görüşleri.

Tablo-8'de kopya çeken öğrenciyi tanımlayacak açıklamalar istenen soruya verilen cevapların dağılımı görülmektedir. Bu soruya verilen cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo-8'de görüldüğü gibi, iki cinsinde de en çok işaretledikleri seçenek "Düzenli çalışmayan öğrencilerdir" seçeneğidir. Kızlar bu seçeneği % 43.61 oranında işaret koyarlarken, erkeklerde bu oran, % 52.63'e çıkmaktadır. İki cins te ikinci sırada kopya çekenleri fırsatlardan yararlanan öğrenciler olarak görmektedir.

Tabloda görüldüğü gibi, bir çok eğitimcinin düşündüğünün aksine kopya çekmeyi davranış bozukluğu olarak nitelleyenler en son sırada ve en düşük işaretleme oranına sahiptir.

**Tablo: 8**  
**Kopya Çeken Öğrencilerin Tanımlanmasına İlişkin Cevapların Cinsiyete Göre Dağılımı**

Kopya çeken öğrenciler,

Cinsiyet	N	A	B	C	D	E	Boş	Toplam	
Kız	133	.75	43.61	14.29	31.58	0.75	9.02	100	
Erkek	95	2.11	52.63	11.58	24.21	3.16	6.32	100	
Toplam	228	1.32	47.37	13.16	28.51	1.75	7.89	100	
$X^2 = 5.450$								sd: 5	$p > .05$

A. Davranış bozukluğu olan öğrencilerdir. B. Düzenli çalışmayan öğrencilerdir. C. Başarıma güçlüğü çeken öğrencilerdir. D. Fırsatlardan yararlanan öğrencilerdir. E. Başka

## 9. Öğrencilerin Kopya Çekmenin Artma Nedenlerine İlişkin Görüşleri

Tablo-9'da ise Kopyanın artma nedenlerine ilişkin soruya öğrencilerin verdikleri cevapların cinsiyete göre dağılımı görülmektedir. Öğrencilerini bu soruya verdikleri cevaplarda cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunamamıştır.

Tablo:9

### Öğrencilerin Bir Dersten Kopya Çekme Oranının Artması Sizce Neye Bağlıdır Sorusuna Verdikleri Cevapların Cinsiyete Göre Dağılımı

Bir dersten kopya çekme oranının artması sizce neye bağlıdır?

Cinsiyet	N	A	B	C	D	E	F	Boş	Toplam
Kız	133	18.05	20.30	28.57	12.78	6.77	8.27	5.26	100
Erkek	95	14.74	29.47	30.53	10.53	5.26	4.21	5.26	100
Toplam	228	16.67	24.12	29.39	11.84	6.14	6.58	5.26	100
$X^2= 4.257$		sd: 6						p > .05	

A. Ders konularının zorluğuna, B. Dersin iyi işlenmesi, C. Öğretim elemanının tutumuna D. Sınıfların ve sınav salonlarının kalabalık oluşuna, E. Kopya çeken öğrencilerin cezalandırılmayışına, F. Başka.

Öğrencilerin bu sorudaki toplam işaretleme yüzdelerine göre seçeneklerin işaretlenme oranları ise şöyle sıralanmaktadır. Öğrenciler kopya oranının artmasını ilk sırada % 29.39 ile “öğretim elemanının tutumuna” bağlı görüyorlar. Daha sonra sırasıyla “Derslerin iyi işlenmesi” (% 24.12), “Ders Konularının Zorluğu” (% 16.67), “sınıfların ve sınav salonlarının kalabalık oluşu” (%11.84) gelmektedir. Görüldüğü gibi öğrenciler kopya çekme oranındaki artışı daha çok eğitim, öğretim süreci ve eğitim ortamlarındaki yetersizliğe ve düzensizliğe bağlamaktadır.

Bu soruda başka seçeneğinde Kendine güvenmeyen öğrencilerdir<sup>3</sup> ve Ezberleme yeteneği olmayan öğrencilerdir<sup>2</sup> ifadeleri dikkat çekicidir. Bunlardan “kendine güvensizlik” Yeşilyaprak ve Selçuk’un araştırmalarında benzer sorularda bir seçenek olarak bulunmaktadır. Selçuk’un (1995) araştırmasında toplamda % 16 oranında işaretlenen kendine güvensizlik, Yeşilyaprak ve Öztürk’ün (1996) üniversite öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, aldığı % 73.3 işaretlenme oranı ile öğrencileri kopyaya yönelten faktörlerin başında yer almaktadır.

Yine benzer sorularda Yeşilyaprak ve Öztürk’ün araştırmasında “ezbere önem verilmesi ve teşvik edilmesi” (% 71.2), Selçuk’un araştırmasında “sınavların ezbere dönük olması” (% 16.5) işaretlenme oranları ile kopya nedenleri arasında ilk sırada yer almaktadır.

#### 10. Öğrencilerin en çok hangi yöntem ile kopya çektiklerine ilişkin görüşleri.

Tablo-10’da öğrencilerin sınavlarda en çok hangi yöntem ile kopya çektiklerine ilişkin soruya verdikleri cevapların cinsiyete göre dağılımı görülmektedir. Kız ve erkek öğrencilerin bu soruya verdikleri cevaplar arasında .01 düzeyinde anlamlı bir farklılık bulunmuştur.

Öğrencilerin en çok hangi yöntem ile kopya çektiklerini gözlemlediniz Sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar incelendiğinde, Toplamda ilk sırada yer alan “Not hazırlayarak” seçeneğinin işaretlendiği görülüyor.

Bu seçeneğin işaretlenme oranı erkeklerde % 34.74 ile ilk sırada yer alırken, kız öğrenciler % 30.38 ile bu seçeneği ikinci sırada işaretlenmişlerdir.

Kızlarda en yüksek işaretleme oranı alan seçenek % 33.83 ile “sıranın üzerine veya duvarlara yazarak” tır. Erkekler ise bu seçeneği % 24.21 ile ikinci sırada işaretlemişlerdir. Kızların üçüncü sırada % 24.81 ile “Sınav anında birbirleriyle konuşuyorlar” seçeneğini işaretledikleri görülüyor. Erkek öğrenciler ise, üçüncü sırada % 12.63 işaretleme oranı ile bu seçeneğin yanında aynı oranda başka seçeneğine yazdıkları “farklı yöntemler” şeklinde açıklamaların frekansında belirgin bir yoğunlaşma gözlenmemektedir. Burada ilgi çekici olabilecek yeni yöntemler olarak, “Hesap makinesinin içine yazma”, “saatin içine yazma” söylenebilir.

**Tablo: 10**

**Öğrencilerin En Çok Hangi Yöntem İle Kopya Çektiklerine İlişkin Soruya Verilen Cevapların Cinsiyete Göre Dağılımı**

Öğrencilerin en çok hangi yöntem ile kopya çektiklerini gözlemlediniz?

Cinsiyet	N	A	B	C	D	E	F	Boş	Toplam
Kız	133	30.83	33.83	.00	1.50	24.81	6.73	2.26	100
Erkek	95	34.74	24.21	7.37	1.05	12.63	12.63	7.37	100
<b>Toplam</b>	<b>228</b>	<b>32.46</b>	<b>29.82</b>	<b>30.07</b>	<b>1.32</b>	<b>19.74</b>	<b>9.21</b>	<b>4.39</b>	<b>100</b>
$X^2= 24.061$		sd: 6						$p > .01$	

A. Not hazırlayarak, B. Sıranın üzerine veya duvarlara yazarak, C. El, kol ve bacaklarına yazarak, D. Kitaplara, defterlere bakarak, E. Sınav anında birbirleriyle konuşarak F. Baka.

Tabloda kız ve erkek öğrencilerin verdikleri işaretleme oranları karşılaştırıldığında, kız öğrencilerin, cezalandırmaya belge oluşturulmayan, “konuşma yöntemini” ve kanıtların öğrenciye ait olup olmadığı tartışılacak “sıraya ve duvara yazarak” kopya çekme seçeneklerini öne çıkardıkları görülüyor. Burada kız öğrencilerin cezalandırmada kendileri için risk oluşturmayacak yöntemleri, yakın arkadaşları arasında daha çok gözlemledikleri anlaşılmaktadır. Erkeklerin de burada konuya kendi cinsiyet grubu açısından yaklaştıkları ve kanıt oluşturma açısından en fazla riskli yöntemlerden biri olan “not hazırlayarak” seçeneğine ilk sırada yer verdikleri görülüyor.

Selçuk’un araştırmasındaki benzer soruda ise, lise öğrencileri en fazla etrafına bakma (% 36.5), daha sonra küçük kağıtlar hazırlama (% 34.5) seçeneklerini işaretledikleri gözleniyor. Yeşilyaprak ve Öztürk’ün araştırmalarında ise, benzer soru için, başkasının kağıdına bakmak (% 31.6), Yanındaki ile konuşmak (%27.4), Duvara ve sıra üstüne yazmak (% 21.1), kopyalık hazırlamak (%19.9) sırası ile işaretlenen seçeneklerdir. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bu araştırmada da öğrenciler kendileri için güvenli ve risk oluşturmayacak yöntemleri daha çok kullanmak eğilimindedirler.

### Sonuç

Öğrencilere göre, Türk eğitim sisteminde öğrencilerin kopya çekmeleri ile ilişkili olarak;

1. Öğrencilerin, kopya olabilecek bir davranışa ilk kez, ilköğretim I. kademedede (ilkokul) başladıkları, ancak kopyaya başlamada en riskli okul kademesinin ortaöğretim olduğu belirtilmektedir. Bu sonuç Türkiye’de yapılan diğer araştırmalar (Selçuk, 1995; Yeşilyaparak ve Öztürk 1996) ve batı ülkelerinde araştırma bulguları ile tutarlıdır.

2. Öğrencilerin kopya olabilecek bir davranışa ilk kez hangi okul kademesinde baş vurduklarına ilişkin kendi yaşantıları ve arkadaşlarına ilişkin gözlemleri arasında farklılık vardır. Öğrenciler kedileri için kopya ile tanışma yaşını ilkokula götürürlerken, arkadaşları için bunu ilköğretim II. kademedden (ortaokul) başlatıyorlar. Bu gözlem farklılığı, öğrencilerin sosyal gelişimlerinin doğal sonucu kabul edilebileceği gibi, sosyalleşmelerinin göstergesi olarak ta kabul edilebilir.

3. Öğrenciler ilk kez “Sosyal derslerde” kopya olabilecek bir davranışa baş vurduklarını belirtiyorlar. Sosyal dersleri sırası ile “Fen dersleri” ve “Matematik” izliyor.

Öğrencilerin, arkadaşlarının en çok hangi derslerde kopya çektiklerine ilişkin görüşlerinde de ilk sırada “Sosyal dersler” gelirken, bunu yine “Fen dersleri” ve “Matematik” izlemektedir.

4. Öğrencilerin cinsiyete göre kopyaya yönelmelerinde ilk sırada iki cinsin de çaktığı büyük bir yüzde oranı ile (61.40) öne çıkmaktadır. Bunu % 34.21 ile “erkekler” izlemektedir. Kopya sorununa ilişkin olarak Türkiye’de ve batı ülkelerinde yapılan tüm araştırmalarda erkek cinsiyeti öne çıkmaktadır. Bunda toplumda erkek cinse tanınan özgürlük ayrıcalığının yanı sıra, ... kültürümüzde, erkek ergenlerden beklenen yardımseverlik, fedakarlık, doğruluk, mertlik gibi niteliklerin (Varış, 1968) onların daha kolay bir şekilde kopyaya yönelmelerinde etkili olduğu söylenebilir.

Ancak bu araştırmada elde edilen bulgularda erkek ve kız öğrencilerin ayırım yapılmaksızın birlikte değerlendirilmesi, diğer araştırmalarda kullanılmamış olan “her iki cinsten çekiyor” seçeneğinden kaynaklanan bir bulgu olabileceği gibi, kız ve erkek cinsiyet arasında, ortak değer ve davranışlardaki yakınlaşmanın göstergesi de olabilir.

5. Öğrencilerin büyük bir bölümü (% 46.49) kopyayı engellenmesi gereken kötü bir davranış olarak nitelendirmektedir. Daha sonraki sırada yer alan, iyi olmasa da hoş görüyle karşılanmalıdır (% 19.30) nitelmesi, hoşgörü beklentisinin yansımaları kabul edilebilir.

Öğrencilerin kopya çeken öğrencilerin tanımına ilişkin görüşlerinde ise, düzenli çalışmayan öğrencilerdir (% 47.37) ilk sırayı alırken bunu, fırsatlardan yararlanan öğrencilerdir (% 28.51) açıklaması izlemektedir.

6. Öğrenciler kopya oranının artışını ilk sırada % 29.39 ile “öğretim elemanının tutumuna” bağlı görüyorlar. Daha sonra sırasıyla “Derslerin iyi işlenmeyişi” (% 24.12), “Ders Konularının Zorluğu” (% 16.67), “Sınıfların ve sınav salonlarının kalabalık oluşu” (% 11.84) gelmektedir. Görüldüğü gibi öğrenciler kopya çekme oranındaki artışı daha çok eğitim, öğretim süreci ve eğitim ortamlarındaki yetersizliğe ve düzensizliğe bağlamaktadır.

7. Kopya çekme yöntemleri konusunda, öğrencilerin ilk sırada “Not hazırlayarak” seçeneğini işaretledikleri görülüyor. Bu seçeneğin işaretlenme oranı erkeklerde % 34.74 ile ilk sırada yer alırken, kız öğrenciler % 30.38 ile bu seçeneği ikinci sırada işaretlemişlerdir. Kızlarda en yüksek işaretleme oranı alan seçenek % 33.83 ile “sıranın üzerine veya duvarlara yazarak”tır. Erkekler ise bu seçeneği % 24.21 ile ikinci sırada işaretlemişlerdir. Kızların üçüncü sırada % 24.81 ile “Sınav anında birbirleriyle konuşuyorlar” seçeneğini işaretledikleri görülüyor. Burada ilgi çekici olabilecek yeni yöntemler olarak, “Hesap makinesinin içine yazma”, “saatin içine yazma” söylenebilir.

8. Kopya çekme konusundaki tutumları sorulduğunda, Öğrencilerin % 52.63’ü fırsat bulurlarsa kopya çekebileceklerinin belirtmişlerdir. Hiç bir zaman kopya çekmem dinleyenler ise, % 37.28 dir. Bir öğrenci ise (% 0.44) her zaman kopya çektiğini belirtmiştir.

### Öneriler

Araştırma bulguları ve sonuçları ışığında, Türk eğitim sisteminde kopyanın önlenmesi konusunda şunlar önerilebilir.

Kopya sorununun yaşandığı sınav uygulamaları, her ne kadar değerlendirmenin uygulama boyutu ile ilgili olsa da sorunun ortaya çıkışını hazırlayan nedenlerin büyük bir bölümünün, değerlendirmenin program içerisindeki yer ve işleyişine ilişkin, yanlış bilgi, anlayış ve uygulamalardan kaynaklandığı görülmektedir. Ayrıca sınav uygulamalarına ilişkin pek çok neden de buna eklenince, kopya için uygun bir ortam oluşmaktadır.

Türk eğitim sisteminde kopya sorununun çözümsüzlüğünü hazırlayan en önemli nedenlerin başında, kopya sorununun yalnız bireyi yani öğrenciyi ilgilendiren bir sorun olarak görülmesi gelmektedir. Bu açıdan bakıldığında sorunun sistem ile, sistemi yürütenler ile bir ilişkisi bulunmamaktadır. Tek neden öğrencinin ahlaki gelişim eksikliği veya kişilik bozukluğudur. O halde düzeltilecek olan öğrencinin ahlaki vasıfları veya kişiliğine bağlı davranış bozukluklarıdır. Bunun en kolay ve kestirme yolu ise cezalandırmadır.

Kopya sonuçta bir öğrenci eylemi olarak ortaya çıksa bile, bu sonucun yalnız öğrencilerin olduğu kadar, hatta onlardan çok diğer ilgililerin, yani öğretmenlerin, yöneticilerin sorumluluğu vardır. Sorun ceza ile çözümlenecekse, tüm ilgililerin ve sorumluların bu cezalandırmadan paylarını almaları gerekir.

Kopya sorununa ceza ile çözüm arama yaklaşımı kolaycı yetersiz ve yanlış bir yaklaşımdır. Sorun çözümlenmek isteniyorsa, soruna kaynaklık eden tüm nedenler analiz edilmeli ve tek tek değerlendirilmelidir. Bu araştırmanın, bulguları ile bu analizlere katkı getireceği düşünülmektedir.

### KAYNAKLAR

1. ADAMS, J. F. (Yayına hazırlayan: Bekir Onur), Ergenliği Anlamak, İmge kitabevi, Ankara, 1995.
2. CODY, R. P. Statistical Analysis of Examinations to Detect Cheating. Journal of Medical Education, Vol: 60, Feb. 1985.

3. ERTÜRK S., Eğitimde Program Geliştirme. Ankara, Hacettepe Üniversitesi Basımevi, 1972.
4. FRARY, R. B. et. al. 1977. Indices of Cheating on Multiple - Choice Tests. *Journal of Educational Statistics*, 2, 4, 235-56, Winter.
5. FRARY, R. B. Statistical Detection of Multiple-Choice Test Answer Copying: Stage of the Art, Presented at the Annual Meeting of the Measurement Services Association, San Francisco, April 1992.
6. GENERAL Accounting Office, 1991. Naval Academy: Low Grades in Electrical Engineering Courses Surface Broader Issues. Report No GAO-NSIAD-91-187, July 1991.
7. HOUSTON, J, P. 1976. The Assessment and Prevention of Answer Copying on Undergraduate multiple Choice Examinations. *Research in Higher Education*, 68, 6, 729-35, December.
8. KEALEY, R, J. 1984. Everyday Issues Related to Justice and Other Gospel Values. National Catholic Educational Association, Washington, D. C.
9. ONUR, B. Ergenlik Psikolojisi, Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd. Şti. 1987
10. ÖZÇELİK, D. A., Eğitim Programları ve Öğretim. ÖSYM - Eğitim Yayınları: 8, Ankara. 1987.
11. PAİGE, C. A. Is for Apathy. Paper presented at annual Meeting of the American Historical Association, san Francisco, Dec. 1993.
12. SELÇUK, Z., Bir Eğitim ve Rehberlik Sorunu: Okullarda Kopya Çekme. *Eğitim yönetimi Dergisi*. yıl 1,, sayı 3, s. 397-418, Ankara 1995.
13. SMİTH, C., et. Al. 1971. Moral Decision Making: Cheating on Examinations. Paper Presented at Eastern Psychological Association Annual Meeting, 15-17, April.
14. SÖNMEZ, V., Program Geliştirmede Öğretmen El kitabı. Adım Yayıncılık, Ankara, 1991.
15. TEKİN, H., Eğitimde Ölçem ve Değerlendirme. Mars Matbaası, Ankara, 1977. Uludağ Üniversitesi Haber Bülteni, 1996.
16. VARİŞ, F., Ergenin Gelişimine Etki Yapan Kültürel Faktörler, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No. 5, 1968.
17. VARİŞ, F., Eğitimde Program Geliştirme "Teori ve Teknikler". Alkım Kitapçılık yayıncılık, Ankara, 1996.
18. YEŞİLYAPRAK, B. Ve B. Öztürk, Üniversite Öğrencilerinin Kopya Çekme Olayına İlişkin Görüş, Tutum ve değer yargıları, III. Ulusal Eğitim Kongresinde (Uludağ Üniversitesi, Görükle Bursa) sunulan araştırma raporu. Ankara 1996.